

Jusztinger János

adjunktus (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti tagozatának mentora

Csekey István, a közjog hajdani pécsi professzora

A Scriptura 2014/1. számában Óriás Nándorról, szakkollégiumunk névadójáról emlékeztünk meg.¹⁸⁹ E tanulmány a magyar romanisztika pátriarchiai kort megélt XX. századi képviselőjének egykori kolozsvári egyetemi hallgatótársa, majd későbbi jeles pécsi tudós kollégája, a közjogász Csekey István előtt tiszteleg.

1. Életút

Az Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának hajdani professzora 1889. február 2-án Szolnokon született,¹⁹⁰ családi gyökerei – apai nagyapja Zengővárkonyban volt református lelkész – azonban Baranyaához kötődtek. A szolnoki Állami Főgimnáziumban végzett középiskolai tanulmányait követően a kolozsvári tudományegyetem jogi karának hallgatója lett. Már egyetemi éve alatt is többször folytatott tanulmányokat külföldön: a strassburgi egyetem nyári szemeszterén Laband hallgatója volt, a heidelbergi jogi fakultáson pedig főképpen Jellinek előadásait követte nyomon. Az 1911/12-es tanévet állami ösztöndíjjal Berlinben illetve Oxfordban töltötte. 1911-ben – Óriás Nándorral együtt – *summa cum laude* avatták Kolozsvárott az államtudományok, 1913-ban pedig a jogtudományok doktorává. 1912 szeptemberétől a Kecskeméti Református Jogakadémián a közigazgatási jog, statisztika és művelődéstörténet tárgyak oktatójaként helyettes, 1913 szeptemberétől nyilvános rendkívüli, hat évvel később pedig – miután 1919-ben Budapesten magyar közjogból egyetemi magántanári képesítést szerzett – nyilvános rendes tanárrá nevezték ki. 1923-tól nyolc évet töltött Észtsországbán: a tartui (dorpati) egyetem vendégprofesszoraként¹⁹¹ észt és egyetemes

¹⁸⁹ Ld. Jusztinger János: Szakkollégiumunk névadója: Óriás Nándor. Scriptura 2014/1. sz. 192-205. o.

¹⁹⁰ Csekey István életrajzához ld. *Ádám Antal – Bihari Ottó*: A közjog-alkotmányjog-államjog. In: Fejezetek a Pécsi Egyetem történetéből (szerk. Csizmadia Andor). [s.n.], Pécs 1980. 139-142. o.; *Ravasz János*: Pécsi Tudományegyetem 1923-1950, 4. rész. Jog- és Államtudományi Kar. Kézirat, Pécs 1983. 98-110. o.; *Czibók Balázs – Jankovits László – Nagy Ferencné* (szerk.): Memoria Professorum Quinqueecclesiensium. Pécsi Tudományegyetem, Pécs 2000. 42. o., *Ruszoly József*: Csekey István és a magyar alkotmány. Jogtörténeti Szemle 2003/3. sz. 37-46. o. (német nyelven: *József Ruszoly*: István Csekey und die ungarische Verfassung. Rechtsgeschichtliche Forschungsgruppe der UAW an dem Lehrstuhl für Ungarische Rechtsgeschichte Eötvös L. Univ., Budapest 2004. 1-32. o.); *Jusztinger János*: Csekey István (1889-1963). In: Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008). Antológia (szerk. Kajtár István). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2008. 23-36. o.

¹⁹¹ Székfoglalóját 1923. szeptember 26-án tartotta a tartui egyetemen.

közigazgatási jogot adott elő, valamint igazgatója volt az ottani – általa szervezett – Magyar Tudományos Intézetnek. Észtországi tartózkodása alatt Csekey számos publikációja mellett *Bibliotheca Hungarico-Estica Instituti Litterarum Hungarici Dorpatensis* címmel kiadványsorozatot is indított. Munkássága elismeréseként megkapta az Észt Tudós Társaság örökös tagja címet, a tartui egyetem pedig 1932-ben díszdoktorává avatta. Észtországból való hazatérése után, 1931 augusztusában az egykori kolozsvári, de időközben működését Szegeden folytató Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának Politika Tanszékére nevezték ki professzornak,¹⁹² melyet kilenc éven át, 1940-ig vezetett. Az 1938/39-es tanévben a szegedi jogi kar dékáni tisztét töltötte be, majd a következő esztendőben prodekáni feladatokat látott el. Szegedi éve alatt tagja volt az Alföldkutató Bizottságnak és a Dugonics Társaságnak is. A két világháború között több hazai és külföldi tudományos társaság munkájában is tevékenyen részt vett.

Csekey Istvánt 1940 októberében áthelyezték az újjászervezett kolozsvári egyetemre, ahol öt éven keresztül vezette a Magyar Közjogi Tanszéket. Oktatói feladatai mellett aktívan részt vett az egyetemi közéletben, nagy szerepet vállalt a kari könyvtár helyreállításában is. 1945. december 13-án a Szegedi Tudományegyetem újonnan alapított Jog- és Államtudományi Karának Alkotmányjogi Tanszékére nevezték ki, de – szabadságolását kérve – szegedi tanszékét már el sem foglalta, és Pécsre költözött. A pécsi Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karát választva eleinte mint helyettes a közigazgatási jog és a pénzügyi jog oktatója, majd 1946. november 3-tól öt éven keresztül, egészen nyugállományba vonulásáig az Alkotmányjogi Tanszék vezetője. Abay Gyula után – ahogy a második világháborút követően az évek során szinte minden professzorra sor került megfelelő rend szerint¹⁹³ – 1947–1949-ig két ciklusban a jogi kar dékánja is volt.

2. Tudományos munkásság

Csekey István szakmai munkásságát a precíz igényesség és a sokoldalúság jellemezte, kutatói és szakirodalmi tevékenysége több jelentősebb kérdéskört is érintett.¹⁹⁴

¹⁹² „A szovjet államszemlélete” címmel tartott szegedi székkfoglaló előadásában, ugyan szakmai keretekbe burkolva, de egyértelműen kiemelte a szovjet rendszer negatívumait (így pl. a szabadságjogok tagadását, a hatalommegosztás hiányát). Vö. *Ruszoly*: i. m. p. 42. o.

¹⁹³ *Kajtár István*: A Pécsi Állam- és Jogtudományi Kar története (1923-2002). In: A jogászképzés múltja, jelene és jövője (szerk. Takács Péter). ELTE ÁJK, Budapest 2003. 226. o.

¹⁹⁴ Csekey István publikációinak száma meghaladja a 220-at. Részletes bibliográfiáját ld. *Ravasz*: i. m. 497-506. o.

Pályája kezdetén figyelmét elsősorban a közjogtörténet irányába fordította: az eredeti forráshelyekhez következetesen ragaszkodva, a kapcsolódó szakirodalmat alaposan feltérképezve és kritikusan értékelve számos, e tárgykört érintő – így az osztrák államminisztériummal,¹⁹⁵ a *Pragmatica Sanctió*val,¹⁹⁶ illetve a magyar trónöröklési joggal kapcsolatos¹⁹⁷ – kérdést feldolgozott. Nyolcéves észtországi vendégprofesszorsága alatt számos tanulmányt írt az észti jogrendszer fejlődéséről,¹⁹⁸ annak egyes intézményeiről,¹⁹⁹ valamint a magyar-észti kapcsolatokról.²⁰⁰ Nemzetiségi, kisebbségvédelmi kérdésekkel is foglalkozván, követendő példaként állította a Trianon által szétszabdalt magyar nemzet felé a kisebbségi kultúraautómia biztosításával kapcsolatos észti szabályozást.²⁰¹ Szakmai figyelmét azonban a külföldön töltött évek alatt sem kerültk el az egyes magyar közjogi intézményekkel kapcsolatos – az egymást követő, gyors alkotmányjogi változások közepette egyre növekvő számú – kérdések. E tárgyban írt tanulmányai nagy részét külföldön publikálva²⁰² a tudomány eszközeivel igyekezett a magyar közjogi megoldások lehető legszélesebb ismertségét, elismertségét megteremteni szerte Európában.²⁰³ Az Észtországból 1923–28 között írt cikkeit

¹⁹⁵ Csekey István: Az osztrák államminisztérium és a magyar közjog. Századok 1915/49. sz. (separatum) 1-17. o.

¹⁹⁶ Csekey István: A *pragmatica sanctio* Erdélyben. Erdélyi Múzeum (új folyam) 1915/9. sz. (separatum) 1-17. o.; Csekey István: A magyar *pragmatica sanctio* írott eredetijéről. Kiadatlan oklevélmellékletekkel és az 1723. évi törvényzikkék írott eredetije első és utolsó lapjának hasonmásával. Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből I. 1916/7. sz. (separatum) 1-88. o. Még ugyanebben az évben németül is megjelent ld. *Stephan Csekey*: Über das handschriftliche Original der ungarischen Pragmatischen Sanktion (Separatum aus dem Archiv des öffentlichen Rechts). Tübingen 1916. Ehhez ld. *Ruszoly*: i. m. 38-39. o.

¹⁹⁷ Csekey István: A magyar trónöröklési jog. Jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevél-mellékletekkel. Athenaeum, Budapest 1917.

¹⁹⁸ Ld. pl. *Stephan Csekey*: Die in der Republic Estland geltenden Gesetze. Ostrecht 1926/2. sz. 520-522. o.; *Stephan Csekey*: Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918-1928. Jahrbuch des öffentlichen Rechts 1928/16. sz. 168-269. o.

¹⁹⁹ Így pl. az észti „államvénről” (államfőről és miniszterelnökről) ld. *Stephan Csekey*: Die rechtliche Stellung des estnischen Staatsältesten. Zeitschrift für öffentliches Recht 1929/9. sz. 104-113. o.; *Stephan Csekey*: Die Verfassung der Republic Estland. Nordische Rundschau 1929/5. sz. 23-29. o.; *Stephan Csekey*: Das Staatsangehörigkeitsrecht in Estland. Zeitschrift für Ostrecht 1930/4. sz. 225-249. o.

²⁰⁰ Ld. pl. *Csekey István*: Eesti-ungari hõimusuhed läinud aastal. Eesti hõim 1930/3. sz. 14-20. o. A témakört érintő Csekey-művek részletes bibliográfiáját ld. *Ravasz*: i. m. 498-502. o.

²⁰¹ *Csekey István*: Az Észti Köztársaság alkotmánya és a Baltikum világpolitikai helyzete. Budapesti Szemle 1926/584. sz. 11. o.: „Hálával kell ezért nekünk magyaroknak is tekintenünk Eestire, mert kisebbségi culturautómia-törvényük a tengerbe vetett kő, amelynek hullámgyűrűi a mi elszakított véreink körében is éreztetni fogják jótékony hatásukat.” Vö. továbbá: *Csekey István*: A kisebbségi kultúraautómia Észtországból. Budapesti Szemle 1928/208. sz. (separatum) 1-31. o.; A nemzetiségi, kisebbségi kérdések a második világháború idején is élénken foglalkoztatták. Ld. többek között *Csekey István*: Magyarság és asszimiláció. Magyar Szemle 1939/1. sz. 16-22. o.; *Csekey István*: A nemzetiségi érzület büntetőjogi védelme. Kisebbségvédelem 1941/3-4. sz. 1-8. o.

²⁰² Ld. pl. *Stephan Csekey*: Ungarns Staatsrecht nach dem Weltkrieg. Jahrbuch des öffentlichen Rechts 1926/14. sz. 409-483. o.; *Etienne Csekey*: La constitution de la Hongrie. In: Les constitutions modernes (ed. Darest-Delpeche-Laferrière). [s.n.], Paris 1929. 1-67. o.; *Stephan Csekey*: Die Verwaltungsreform in Ungarn. Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht 1930/2. sz. 268-276. o.

²⁰³ A magyar alkotmányos megoldások külföldi (el)ismertségével kapcsolatban ld. *Csekey István*: A magyar alkotmány és a külföld. Budapesti Szemle 1931/638. sz. 73-91. o.

Északi írások cím alatt összefoglalva itthon is kiadta.²⁰⁴ Ez irányú munkásságát 1931-es hazatérte után is folytatva számos idegen nyelvű tanulmányban számolt be a magyar alkotmányos intézmények történetéről illetve korabeli állapotáról.²⁰⁵

Csekey publikációinak visszatérő témaköre a magyar közjogtudomány értékelése: mindezt azonban – a hazai és a nemzetközi szakirodalom párhuzamos figyelemmel kísérése mellett – a külföldi közjogtudományi irányzatokkal mindvégig összevetve tette. E tevékenységének elvi alapjait, tematikai és szakirodalmi bázisát még 1926-ban, *Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya* című monográfiájában²⁰⁶ fektette le. E művében a szerző azon túl, hogy bemutatja és értékeli a magyar közjogtudomány addigi irányzatait és eredményeit, saját maga és a korabeli közjogtudomány művelői számára ajánlásokat és követelményeket is megfogalmaz.²⁰⁷ E kritikus szemléletű, Nagy Ernő és a hozzá kapcsolódó iskola jogdogmatikai irányzatának újszerű, pozitív elemeit a történeti jogi iskola jellegzetességeivel szemben elismerő²⁰⁸ szakmunka legfontosabb kiindulási pontja, hogy amint minden tudományt, a közjogtudományt is csak tiszta fogalmakkal lehet művelni. Csekey álláspontja szerint Nagy Ernőnek, a „magyar Labandnak” köszönhetően a közjogtudomány fogalmi rendszerének alapos kidolgozása meg is történt. Hangsúlyozza ugyanakkor azt is, hogy „bizonyos módszerek egyoldalú alkalmazása a magyar közjogtudományok művelésénél egyoldalúsághoz és hibához vezet, ezért a módszerek egyesítésére van szükség.”²⁰⁹ Csak az egyes metódusok vegyes alkalmazása vezet tehát célra: nélkülözhetetlen a dogmatika, a világos fogalmi bázis, de szükség van a gazdasági, szociológiai, politológiai és egyéb aspektusok figyelembe vételére is. Így a történeti előzmények, a tételes közjog jogtörténeti gyökereinek feltárása sem ellentétes a jogpozitivizmus követelményeivel, épp ellenkezőleg: biztos kiindulópontul szolgál a felmerült tételesjogi kérdések megválaszolásához. A történeti módszer kiegészítő alkalmazását Csekey álláspontja szerint történeti alkotmányunk léte egyenesen meg is követeli,²¹⁰ ezért „a külföld

²⁰⁴ Csekey István: *Északi írások*. Pfeifer, Budapest 1928.

²⁰⁵ Stephan Csekey: Die Entwicklung des öffentlichen Rechts in Ungarn seit 1926. Jahrbuch des öffentlichen Rechts 1931/19. sz. (separatum) 1-116. o.; Stephan Csekey: Übersicht über die verfassungsrechtliche Gesetzgebung und Literatur in Ungarn im Jahre 1937. Jog 1938/5. sz. (separatum) 1-17. o.; Stephan Csekey: Die verfassungsrechtlichen Reformen in Ungarn. Zeitschrift für osteuropäisches Recht 1938/4. sz. (separatum) 1-17. o.

²⁰⁶ Csekey István: Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya. Magyar Jogászegyleti Értekezések (új folyam) 1926/89. sz. 143-236. o.

²⁰⁷ Vö. Ádám – Bihari: i. m. 139-140. o.; Ádám Antal: Bevezetés a közjogtanba. JPTE-ÁJK, Pécs 1999. 59. o.

²⁰⁸ Csekey: Nagy Ernő... 144. o.: „Kereste és kutatta az igazságot, melléktekinteteket nem ismervé. Bármennyire is támadták a magyar közjogba bevitt nyugati elméleteiért, a történeti elemeket minimálisra szorító jogdogmatikai módszerért, mindvégig kitartott álláspontja mellett, amelyet igaznak ismert fel.” – írja Csekey professzor a „magyar Labandról”. Vö. Ruzsoly: i. m. 40. o.

²⁰⁹ Csekey: Nagy Ernő... 223. o.

²¹⁰ Csekey: Nagy Ernő... 225. o.

fejlettebb államjogtani irodalmából nem a mi alkotmányunkkal össze nem egyeztethető elméletek veendőek át, hanem tisztán csak a tárgyalás helyesebb *módszere*.²¹¹

Csekey szakirodalmi munkássága tükrözi is az említett szempontokhoz való ragaszkodást, azok követését. Következésképpen tartotta továbbá magát ahhoz a felfogáshoz, hogy a közjogtudomány művelőjének és oktatójának csak a fontosabb közjogi intézmények monografikus feldolgozása után szabad egyetemi tankönyv írására vállalkoznia. Ezért publikációk, értekezések, monográfiák sora előzte meg első, 1943-as alkotmányjogi tankönyvét.

Így több tanulmányban foglalkozott például a kormányzói jogkör kérdésével, mely témát – munkamódszerére jellemzően – történeti aspektusból is megvilágított. Munkáiban – *A kormányzói jogkör kiterjesztése* (1937)²¹² és *A kormányzói jogkör reformja* (1937)²¹³ –, élénk vitát kiváltva a közjogászok és politikai közírók körében, a kormányzói jogkör kiterjesztését igyekezett elméletileg alátámasztani, egyben konkrét javaslatokat is megfogalmazott annak megvalósítása érdekében. A közjogi provizórium évei alatt – a magyar történeti alkotmány keretei között mozogva – a kormányzói mint államfői méltóság jogállásának a megerősítésétől remélt nagyobb stabilitást.²¹⁴ Két további figyelemreméltó szócikkében – *A rendeletalkotási jog új irányai* (1932),²¹⁵ illetve *Tehet-e közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól?* (1943)²¹⁶ – pedig a rendeletalkotás kérdéskörével foglalkozott behatóan.

A fentieknek megfelelően tehát Csekey első jelentős tankönyve, az 1943-ban megjelent *Magyarország alkotmánya* című monográfia²¹⁷ valójában a korábbi munkáiban már jórészt feldolgozott ismeretanyagot foglalta magába, példás igényességgel kialakított, logikus szerkezetben, melyet 1944-ben bizonyos dokumentumok és közjogi vonatkozású tárgyak (korona, koronázó palást stb.) fénymásolatával kiegészítve német nyelven is megjelentetett.²¹⁸

²¹¹ Csekey: Nagy Ernő... 226. o.

²¹² Csekey István: A kormányzói jogkör kiterjesztése. Magyar Szemle 1937/1. sz. 1-16. o.

²¹³ Csekey István: A kormányzói jogkör reformja. Acta litterarum ac scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco-Josephinae. Sectio juridico-politica = A M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem tudományos közleményei. Jog- és államtudományi értekezések 1937/5. sz. 105-161. o.

²¹⁴ Ruszoly: i. m. 42. o.: „Hangsúlyozottan a magyar történeti alkotmány keretei között mozgott. Az idős kormányzó utódlásának és helyettesítésének megoldásából legfeljebb csak legitimista (katolikus) szemmel olvasni ki valamiféle „dinasztiaalapítást”.

²¹⁵ Csekey István: A rendeletalkotási jog új irányai. In: Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből Némethy Károly születésének 70. és a 'Magyar Közigazgatás' félévszázados fennállása alkalmából (szerk. Martonffy Károly). Pallas, Budapest 1932. 38-54. o.

²¹⁶ Csekey István: Tehet-e közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól? Dr. Csekey István egyetemi ny. r. tanárnak a szakosztály 1942. december 18-i vitáulésén elhangzott előadása, hozzászólásokkal. Az Erdélyi Múzeum-egyesület Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályának Értekezései 1943/1. sz. 1-16. o.

²¹⁷ Csekey István: Magyarország alkotmánya. Renaissance, Budapest 1943.

²¹⁸ Stephan Csekey: Die Verfassung Ungarns. Danubia Verlag, Budapest 1944.

Különös jelentőséggel bír az a tény, hogy e tankönyvet még az 1949-es chartális alkotmányunk elfogadása, sőt, az 1944-es német megszállás előtt adták ki, így tulajdonképpen összefoglalása mindannak, amit a történeti jellegű magyar alkotmányról egy tudós közjogász leírhat. A 260 oldal terjedelmű műben a szerző részletesen elemzi a magyar alkotmány mint a „Kárpát-medence népei életének jogi alaprendje”²¹⁹ fogalmát, az alkotmány történelmi jellegét, továbbfejlesztésének lehetőségeit, a Szent Korona tanát, az alkotmányjog fogalmát, valamint tárgyalásának rendszerét. Megállapításai szerint nincs szüksége Magyarországnak merev, chartális alaptörvényre, a Szent Korona tanának alappilléren nyugvó történeti alkotmányunk keretei között megvalósíthatók a felmerülő társadalmi, jogi és gazdasági feladatok által megkívánt alkotmányos változtatások: történelmi alkotmányunk életképessége éppen rugalmasságában rejlik.²²⁰

Az 1945 után publikált egyéb közjogi tárgyú tanulmányaiban Csekey számos ésszerű kritikai megjegyzést, javaslatot fogalmazott meg közintézményeink elnevezésével,²²¹ a miniszterek és a képviselők számának csökkentésével,²²² valamint az egyes jogszabályok közzétételével²²³ összefüggésben is.

A közjogtudomány művelése mellett gyakran foglalkozott kultúrtörténeti, helytörténeti – így pl. Harkányról írt helyismereti témájú munkájában²²⁴ –, szociográfiai²²⁵ és egyéb – egyetemtörténeti,²²⁶ zeneművészeti²²⁷ – kérdésekkel is. Visszatérő kutatási témája volt többek között Liszt Ferenc személyisége és művészi pályafutása.²²⁸ Vörösmarty Szózatát húsz

²¹⁹ Csekey: Magyarország alkotmánya... 5. o.

²²⁰ Csekey: Magyarország alkotmánya... 15-16. o.: „A magyar alkotmány alappilléret alkotó Szent Korona tanában már évszázadokkal ezelőtt a közösségi gondolat, a közhatalom gyakorlásának a megosztása és a nemzet öncélúsága jutott kifejezésre. Mivel ebben az eszmében az állam személyiség, az alkotmány nem merevedett meg, hanem élő szervezetként tovább fejlődött. A folytonos fejlődést a Szent Korona eszméjén is a nemzet jogi gondolkodása művelte. Ma sem áll tehát semmi útjában a magyar alkotmány továbbfejlesztésének. Ez a fejlesztés azonban csak magából az alkotmányból történhetik. Nincs olyan társadalmi, jogi, gazdasági vagy kulturális feladat, amelyet alkotmányunk keretei között intézményeink továbbfejlesztésével nem teljesíthetünk. A történelmi alkotmány rugalmassága egyúttal életképessége is. A magyar alkotmány tehát nem lezárt rendszer, s az alkotmányfejlődést a társadalom segíti.”

²²¹ Csekey István: Közintézményeink elnevezése. Jogtudományi Közlöny 1946/11-12. sz. 165-167. o.

²²² Csekey István: A miniszterek és képviselők számának csökkentése. Pénzügy és közigazgatás 1947/1. sz. 329-332. o.

²²³ Csekey István: Jogszabályaink közzététele. Jogtudományi Közlöny 1949/5-6. sz. 113-116. o.

²²⁴ Csekey István: Harkány. Baranya Megyei Idegenforgalmi Hivatal, Pécs 1957.

²²⁵ Így pl. Csekey István: Szeged társadalomrajza. In: Mai magyar szociálpolitika (szerk. Martonffy Károly). Dr. Vitéz Keresztes-Fischer Ferenc M. Kir. T. T., Belügyminiszter, Budapest 1939. 468-478. o.

²²⁶ Ld. pl. Csekey István: A szegedi egyetem. Városkultúra 1937/1. sz. 138-140. o.

²²⁷ Csekey István: Szellemi élet. Zeneművészet. In: Baranya, Pécs 1958. 263-267. o.

²²⁸ Így pl. Csekey István: Liszt Ferenc magyarsága az újabb kutatások tükrében. In: A Nagykőrösi Arany János Társaság Évkönyvei 1935-36/11. sz. 5-11. o.; Csekey István: Liszt Ferenc Baranyában. TTIT, Pécs 1956.

fordításban gyűjtötte össze és adta ki.²²⁹ Kiemelendő továbbá Hannulik János oroszországi kapcsolatairól,²³⁰ Balugyánszky Mihály életéről és munkásságáról, különösen a cári Oroszországban kifejtett tevékenységéről²³¹ írt rendkívül alapos tanulmánya.

Évtizedeken keresztül gyűjtötte a magyar közjogi irodalom könyvészeti adatait is, e munkája azonban nem jutott el a publikálásig. 1825-ig visszamenően összeállította az általános jogi bibliográfiát, amit átadott a Jogtudományi Intézetnek. 1958-ban jelent meg az általa készített *Általános tájékoztató bibliográfia*²³² Pécsen. *Baranya és Pécs bibliográfiája* című munkáját²³³ halála után egy évvel, 1964-ben Vargha Károly pécsi főiskolai tanár rendezte sajtó alá.

3. Pécsi évek

Csekey István – miután a budapesti egyetem egyhangú meghívását elfogadva, Molnár Kálmán²³⁴ távozott Pécsről – 1946. november 3-tól 1951. október 8-ig állt a pécsi jogi kar Alkotmányjogi Tanszékének élén. Tanszékvezetőként heti öt órában előadója volt a *Magyar alkotmányjognak*, emellett heti két órában oktatója – az 1945/46-os tanévben a tanrendbe a demokratizálódás jegyében felvett²³⁵ – *A demokrácia és alkotmánya* című tárgynak, valamint az 1950/51-es tanévben az *Összehasonlító alkotmányjognak*.

Csekey az alkotmányjogi tanszék professzoraként két terjedelmes alkotmányjogi és egy összehasonlító alkotmányjogi jegyzetet is közreadott a hallgatóságnak. Az 1947-ben megjelent *Magyar Köztársaság alkotmánya* című kötet²³⁶ – jóllehet chartális alkotmány hiányában 1949 előtt arról még formailag nem lehetett szó – lényegét tekintve a történeti alkotmány megszüntét állapítja meg.²³⁷ A mű részletesen elemzi a közjogi provizóriumot, bemutatja az ideiglenes nemzetgyűlés létrejöttének módját és az általa alkotott törvényeket, majd a Magyarország

²²⁹ Csekey István: *A Szózat és a Nagyvilág*. L' Appel Chant National Hongrois en 20 langues. Cserépfalvi, Budapest 1940.

²³⁰ Csekey István: Hannulik János oroszországi kapcsolatai. *Filológiai Közöny* 1956/4. sz. 460-469. o.

²³¹ Csekey István: Balugyánszky Mihály élete és munkássága. *Századok* 1957/1-4. sz. 326-350. o.

²³² Csekey István: *Általános tájékoztató bibliográfia*. In: Baranya, Pécs 1958. 309-322. o.

²³³ Csekey István: *Baranya és Pécs bibliográfiája: Könyvek és folyóiratcikkek* (mutatókat készítette Vargha Károly). Pécs Mj. Város Tanácsa V. B. Műv. Osztálya – Pécsi Városi Könyvtár, Pécs 1964.

²³⁴ Molnár Kálmán életpályájáról legújabban ld. *Schweitzer Gábor*: Molnár Kálmán (1881-1961). In: *Magyar Jogtudósok V.* (szerk. Hamza Gábor). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2015. 111-130. o.

²³⁵ Vö. *Csizmadia* (szerk.): i. m. 56. o.; *Béli Gábor*: Epizódok a pécsi jogi kar történetéből a II. világháború után. In: *Per aspera ad astra*. Megemlékezés a honfoglalás 1100. és az Erzsébet Tudományegyetem Pécsre költözésének 75. évfordulójáról (szerk. Nagy Ferencé). JPTE, Pécs 1997. 67. o.

²³⁶ Csekey István: *A Magyar Köztársaság alkotmánya*. Kiegészítések Csekey István egyetemi tanár „Magyarország alkotmánya” című kötetéhez alapvizsgálók és szigorlók részére. Előadásai nyomán készült jegyzet. Lázár Nyomda, Pécs 1947.

²³⁷ Csekey: *A Magyar Köztársaság alkotmánya... 9. o.*

államformájáról szóló 1946. évi I. törvény és más új jogszabályok alapján ismerteti a köztársasági elnök, a nemzetgyűlés, a minisztertanács, a Gazdasági Főtanács, néhány egyéb országos hatáskörű szerv, valamint a közigazgatás törvényhatósági és községi szervei szervezeti felépítését és jogi helyzetét. Feldolgozza továbbá az állampolgárok jogállására vonatkozó, a fajüldözés jegyében fogant jogszabályok hatályon kívül helyezését és az állampolgárok jogi egyenlőségének megteremtését célzó újonnan hatályba lépett joganyagot. Csekey jegyzetét 1948 májusában újabb toldalékkal egészítette ki, amelyben az addig megjelent választási és egyéb jogszabályokat ismerteti.²³⁸

Az 1949. évi XX. törvény elfogadása után még két évig tanította a hallgatóknak a népköztársasági alkotmányt is, az 1950/51-es tanévben pedig már 296 oldal terjedelmű *Magyar alkotmányjog* címet viselő jegyzetében²³⁹ foglalta össze a chartális alkotmányban szabályozott intézményeket.²⁴⁰ Az államról, a jogról, a jogforrásokról és a magyar alkotmányos élet történeti fejlődéséről szóló fejezeteket az alkotmány létrejöttére, alapelveire, szerkezetére és az alkotmányos intézményekre vonatkozók követték. Tankönyvében – fejezetenkénti bontásban – gondosan összeállított bibliográfiát is közölt a szerző.

Csekey tehát a rövid idő alatt bekövetkező, rohamos közjogi változásokat törekedett tananyaggá feldolgozni és jegyzeteiben, tankönyveiben is követni. Nemcsak bemutatta, elemezte az egyes új jogintézményeket, hanem szinte hiánytalanul összegyűjtötte, meghivatkozta a vonatkozó, addig megjelent szakirodalmat is.

Ugyancsak 1950-ben adta közre hallgatói számára előadásainak vezérfonalát adó, *Összehasonlító alkotmányjog* című jegyzetét.²⁴¹ Ennek bevezetőjében részletesen tárgyalja az összehasonlító alkotmányjog tárgyát és módszerét, mindezt történeti nézőpontból is megvilágítva, hiszen, ahogy Csekey fogalmaz, a vizsgált kérdést úgy érthetjük meg a legjobban „ha röviden felvázoljuk miképpen művelték a múltban ezt a tudományágat”.²⁴² A szerző hosszú fejlődési folyamatot mutat be egészen a római jog recepciójának időszakától (XVI. sz.) – amikor is még egyáltalán nem foglalkoztak összehasonlító alkotmányjoggal, mert a római jogot és államrendet felülmúlhatatlannak tekintették – a természetjogi felfogáson és a jogtörténeti

²³⁸ Csekey István: A Magyar Köztársaság alkotmánya. [s.n.], Pécs 1948³.

²³⁹ Csekey István: Magyar alkotmányjog. Egyetemi jegyzet. [s.n.], Budapest 1951.

²⁴⁰ A jogi kar még 1949. május 16-án hozott döntése alapján, miszerint az eredményes oktatáshoz feltétlenül szükséges – az általános állam- és jogelmélet, valamint a polgári perjog mellett – új magyar alkotmányjogi jegyzetet is közreadni 14-15 ív terjedelemben. Vö. *Csizmadia* (szerk.) i. m. 60. o.

²⁴¹ Csekey István: Összehasonlító alkotmányjog. Dr. Csekey István egyetemi ny. r. tanár egyetemi előadásainak vezérfonala az 1950-51. tanévben. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium V. számú jegyzetsokszorosító irodája, Pécs 1951.

²⁴² Csekey: Összehasonlító alkotmányjog... 1. o.

iskolán át egészen a jogi pozitivizmusig. Míg utóbbi minden állam alkotmányjogi rendszerét zártnak tekintette, csakhamar bebizonyosodott, hogy az még kevésbé tekinthető hézagmentesnek, mint a magánjogi. Mivel számtalan olyan szabályozási hiányosságot mutat fel, amit a tételes jogi anyagból nem lehet kiegészíteni, Csekey megállapításai szerint feltétlenül szükség van a komparatistikai módszertan alkalmazására is. A tankönyv az összehasonlító alkotmányjog anyagát négy részre osztva tárgyalja. Az elsőben az egyes alkotmányos államok kialakulásával, a másodikban a kapitalista, a harmadikban a szocialista országokkal foglalkozik, míg végül a negyedik részben összehasonlítja az említett államok közjogi alapintézményeit. Csekey összehasonlító jegyzetében a tőle már megszokott módszerrel mindegyik ország alkotmányos rendjének bemutatása után közli a témára vonatkozó fontosabb irodalom pontos jegyzékét is. A professzor nem csupán a Szovjetunió és az ún. népi demokráciák – Lengyelország, Csehszlovákia – alkotmányát veti össze egymással, hanem szükségesnek tartja ezt elvégezni az egyes polgári államok – Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, Olaszország, Svájc – vonatkozásában is. Természetesen a hangsúly mind terjedelmi mind tartalmi részletesség szempontjából a Szovjetunióra esik (27 oldal), hiszen, amint azt Csekey a tankönyv bevezetésében meg is jegyzi: az összehasonlító alkotmányjog súlypontja ezekben az években a „megvalósult szocialista állam, a Szovjetunió alkotmánya”²⁴³ mint a magyar és a többi szocialista állam mintaképe. Ha azonban alaposabban megfigyeljük a jegyzet egyes fejezeteinek terjedelmi arányait, akkor megállapítható, hogy a nyugati országok alkotmányos rendszerét 58 oldalon keresztül elemzi a szerző, míg a keleti blokk államainak „mindössze” 39 oldalt szentel.

Amint azt egykori tanítványa, Benedek Ferenc, a pécsi jogi kar iskolateremtő római jogász professzora²⁴⁴ személyes visszaemlékezésében²⁴⁵ is kiemelte, Csekey nemcsak tartalmilag, a tananyag elsajátítását illetően, hanem nyelvhelyesség szempontjából is hozzászoktatta hallgatóit a rendhez. Az anyanyelvet sértő fogvatékokosságokat kérlelhetetlenül kifogásolta, még oktatótársaival szemben is. Kiemelendő továbbá rendkívül széleskörű – a

²⁴³ Csekey: Összehasonlító alkotmányjog... 1. o.

²⁴⁴ Benedek Ferenc életrajzához ld. *Pókecz Kovács Attila: Benedek Ferenc (1926-2007)*. In: Pécsi jogászprofesszorok emlékezete (1923-2008). Antológia (szerk. Kajtár István). Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs 2008. 261-278. o.; *Pókecz Kovács Attila: A 80 éves Benedek Ferenc köszöntése*. In: Jogtörténeti tanulmányok IX. (szerk. Jusztinger János – Pókecz Kovács Attila). PTE ÁJK, Pécs 2008. 11-16. o.; *Pókecz Kovács Attila: Benedek Ferenc a könyvtárépítő jogtudós (1926-2007)*. In: Ünnepi tanulmányok Móra Mária Anna tiszteletére. A Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 8. (szerk. Kokovai Szabina – Pohánka Éva). Pécs 2009. 273-282. o.; *Attila Pókecz Kovács: Ferenc Benedek*. Orbis Iuris Romani 2008/1. sz. 203-206. o.; *Attila Pókecz Kovács: Ferenc Benedek, the Roman law jurist*. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 2010/147. sz. 187-209. o.

²⁴⁵ Benedek Ferenc *professor emeritus* személyes visszaemlékezése Csekey Istvánra. Pécs 2006. (A szerző birtokában).

német, angol, francia és latin nyelv ismeretére kiterjedő – nyelvi tájékozottsága is. Nem csupán választékos beszédével, de megjelenésével is kitűnt a professzorok közül. Minden egyes előadásán gondosan ügyelt az öltözetére: ing, nyakkendő, öltöny, díszszebkendő, sőt a megfelelő szemüveg is gondosan megválasztva, mindig harmonizált egymással. A jogi kar dékánjaként töltött két ciklusban (1947–1949) csupán az adminisztratív teendőket, a kötelező aláírásokat intézte, napi egy óránál tovább nem tartózkodott a dékáni hivatalban, inkább a tanszékén dolgozott. Ugyanakkor a kari tanácsülési jegyzőkönyvek tanúsága szerint a hagyományok ápolását az egyetemi oktatók alapvető feladataként megjelölve mind professzorként, mind dékánként kiállt ezekben az években az intézményi tradíciók mellett,²⁴⁶ szembeszállva – jóllehet eredménytelenül²⁴⁷ – például az egyetem megnevezéséből az „Erzsébet” megjelölés eltörlését célzó minisztériumi törekvésekkel.²⁴⁸

1948-tól három éven át könyvtárkezelő demonstrátorként Fényes Miklós segítette a professzor munkáját, továbbá közreműködött az alkotmányjogi szemináriumok szervezésében is. 1951 februárjától ösztöndíjas demonstrátorként vett részt a tanszék munkájában Ádám Antal, akkor másodéves joghallgató, ma a pécsi jogi kar Alkotmányjogi Tanszékének *professor emeritusa*.

Az egyetemünkről 1951. október 8-án nyugállományba vonult Csekey professzor 1963. augusztus 18-án hunyt el Pécsen, ahol evangélikus szertartás keretében temették el. Érdemeit egykori pécsi otthona, a Káptalan utca 4-es számú ház falán márványtábla hirdeti. A jogi karon tanszéki utódai megbecsüléssel emlékeztek és emlékeznek rá.²⁴⁹

Csekey István fontosabb műveinek bibliográfiája

Az osztrák államminisztérium és a magyar közjog. Századok 1915/49. sz. (separatum) 1-17. o.

A *pragmatica sanctio* Erdélyben. Erdélyi Múzeum (új folyam) 1915/9. sz. (separatum) 1-17. o.

²⁴⁶ Az Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának 1947. május 13-i IX. rendes ülési jegyzőkönyve. 5. napirendi pont: „...nékünk a magyar szellemiség és lelkeség legmagasabb vártáin állóknak kell örködnünk afelett, hogy nemzeti hagyományaink, amennyiben összeegyeztethetők korunk demokratikus eszméivel és berendezkedéseivel, csorbítatlanul megmaradjanak.” Vö. továbbá: Az Erzsébet Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának 1948. február 18-i IV. rendkívüli ülési jegyzőkönyve. 1. napirendi pont.

²⁴⁷ Az 1946/47-es tanév végétől az egyetem már nem használta az „Erzsébet” elnevezést, helyébe a „Pécsi Tudományegyetem” megjelölés lépett.

²⁴⁸ Vö. Béli: i. m. 67-68. o. és *Polyák Petra*: Az Erzsébet Tudományegyetem névváltozatai. *Per Aspera ad Astra* 2014/1. sz. 124-133. o.

²⁴⁹ Ld. pl. *Ádám Antal – Chronowski Nóra*: Az Alkotmányjogi Tanszék rövid története. In: Pécsi Közjogi Műhely. A PTE ÁJK Közjogi Tanszékeinek Honlapja. <http://kozjogpecs.hu/alkotmanyjog-tanszekunk-tortenete.html> (2016. 05. 10.).

A magyar trónöröklési jog. Jogtörténelmi és közjogi tanulmány oklevél-mellékletekkel. Athenaeum, Budapest 1917.

Die in der Republic Estland geltenden Gesetze. Ostrecht 1926/2. sz. 520-522. o.

Die Verfassungsentwicklung Estlands 1918-1928. Jahrbuch des öffentlichen Rechts 1928/16. sz. 168-269. o.

Nagy Ernő és a magyar közjogírás új iránya. Magyar Jogászegyleti Értekezések (új folyam) 1926/89 sz. 143-236. o.

Északi írások. Pfeifer, Budapest 1928.

A rendeletalkotási jog új irányai. In: Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből Némethy Károly születésének 70. és a 'Magyar Közigazgatás' félszázados fennállása alkalmából (szerk. Martonffy Károly). Pallas, Budapest 1932. 38-54. o.

A kormányzói jogkör kiterjesztése. Magyar Szemle 1937/1. sz. 1-16. o.

A kormányzói jogkör reformja. Acta litterarum ac scientiarum Regiae Universitatis Hungaricae Francisco-Josephinae. Sectio juridico-politica = A M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetem tudományos közleményei. Jog- és államtudományi értekezések 1937/5. sz. 105-161. o.

Tehet-e közigazgatási intézkedéssel kivételt a miniszter saját rendelete alól? Dr. Csekey István egyetemi ny. r. tanárnak a szakosztály 1942. december 18-i vitáján elhangzott előadása, hozzászólásokkal. Az Erdélyi Múzeum-egyesület Jog-, Közgazdaság- és Társadalomtudományi Szakosztályának Értekezései 1943/1. sz. 1-16. o.

Magyarország alkotmánya. Renaissance, Budapest 1943. (német nyelven: Die Verfassung Ungarns. Danubia Verlag, Budapest 1944.)

A Magyar Köztársaság alkotmánya. Kiegészítések Csekey István egyetemi tanár „Magyarország alkotmánya” című kötetéhez alapvizsgálók és szigorlók részére. Előadásai nyomán készült jegyzet. Lázár Nyomda, Pécs 1947.

Magyar alkotmányjog. Egyetemi jegyzet. [s.n.], Budapest 1951.

Összehasonlító alkotmányjog. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium V. számú jegyzetsokszorosító irodája, Pécs 1951.